

İKTİSADİ İŞLETMELRE DAHİL MENKUL KIYMETLERİN DEĞERLEMESİ

Bülent AK
Baş Hesap Uzmanı

1. TİCARİ KAZANCIN TESPİT YÖNTEMİ VE DEĞERLEME İŞLEMİ :

1.1. Öz Sermaye Nedir ?

Öz sermaye; işletmenin sahip olduğu iktisadi kıymetler ile alacakların toplamından, borçların düşülmesi sonucunda geriye kalan tutardır. Bu tutar girişimcinin işletmeye koyduğu varlığı gösterir. İhtiyatlar ve kar bilançoda ayrı olarak gösterilseler dahi öz sermayenin unsurlarından sayılır.

1.2. Bilanço Usulünde Ticari Kazanç Nasıl Saptanır ?

Gelir Vergisi Kanunu'nda, bilanço usulüne göre ticari kazanç, teşebbüsteki öz sermayenin hesap dönemi sonunda ve başındaki değerleri arasındaki müsbet fark olarak tanımlanmıştır. Dönem sonu ile dönem başındaki öz sermayenin karşılaştırılmasını gerektiren bu sistem, kurumlar vergisi mükellefleri için de geçerlidir.

Öz sermayeyi hesaplayabilmek için ise, işletmeye dahil iktisadi kıymetlerin değerlerinin belirlenmesi gerekmektedir. Ticari kazancın belirtilen şekilde saptanması sırasında, Vergi Usul Kanunu'nun değerlemeye ilişkin hükümlerine uyulması zorunludur.

1.3. Değerleme Nedir ?

Değerleme, vergi matrahlarının hesaplanmasıyla ilgili iktisadi kıymetlerin vergi kanunlarında gösterilen gün ve zamanlardaki değerlerinin saptanmasıdır. Değerlemeye ilişkin hükümlere Vergi Usul Kanunu'nun 258 ve devamında yer alan maddelerinde yer verilmiş ve her bir aktif ve pasif kıymetin nasıl değerlendirileceği belirlenmiştir. Bu çerçevede, iktisadi işletmelerin aktifine kayıtlı bulunan menkul kıymetlerin de hesap döneminin sonunda değerlendirilmesi gerekir.

1.4. Değerleme Ne Zaman Yapılır ?

Vergi Usul Kanunu uyarınca tutulması zorunlu olan defterler hesap dönemi itibariyle tutulur. Kayıtlar her hesap dönemi sonunda kapatılır ve ertesi dönem başında tekrar açılır. Hesap dönemi normal olarak takvim yılıdır.

Buna göre, defterlerin ilgili bulunduğu yılın son günü olan 31 Aralık tarihi itibariyle kapatılması gerekmektedir. İşletmeye dahil mevcutlar, alacaklar ve borçların sayılması, ölçülmesi, tartılması ve değerlendirilmesinin de ilgili yılın 31 Aralık tarihi itibariyle yapılması gerekmektedir. Dolayısıyla, gelir ve kurumlar vergisinin uygulamasında, değerlendirme günü ilgili yılın 31 Aralık tarihidir.

Örnek 1 :

Ticarette uğraşan mükellef (A)'nın gelirleri gerçek usulde vergilendirilmekte olup, mükellef bilanço usulüne göre defter tutmaktadır. Mükellefin ticari işletmesinden elde ettiği gelirler takvim yılı esasına göre gelir vergisine tabi tutulacaktır. Bu durumda, mükellefin hesap dönemi sonu 31 Aralık tarihi olmaktadır. Mükellefin ticari işletmesine dahil iktisadi kıymetlerinin değerlendirilmesini ilgili yılın 31 Aralık tarihi itibariyle yapması gerekir.

1.5. Özel Hesap Döneminde Değerleme Ne Zaman Yapılır ?

Bazen işletmelerin gösterdikleri faaliyetler takvim yılı dönemine uygun bulunmayabilir. Bu tür mükelleflerin başvurusu halinde Maliye Bakanlığı 12'şer aylık özel hesap dönemleri belli edebilir. Özel hesap dönemi tayin edilenlerin ticari ve zirai kazançları, özel hesap döneminin kapandığı takvim yılın kazancı sayılır. Bu durumda, değerlendirme günü özel hesap döneminin kapandığı son gün olacaktır.

Örnek 2 :

(B) Özel Okul İşletmeciliği A.Ş., öğretim döneminin yılın Eylül ayında başlaması ve ertesi yılın Haziran ayında bitmesi nedeniyle özel hesap dönemi için Maliye Bakanlığı'na başvurmuştur. Maliye Bakanlığı talebi yerinde görmüş ve 1 Eylül - 31 Ağustos tarihleri

arasında kalan dönemi özel hesap dönemi olarak belirlemiştir. Bu durumda, mükellef kurumun hesap dönemi sonu 31 Ağustos tarihi olmaktadır. Şirketin işletmeye dahil iktisadi kıymetlerinin değerlemesini ilgili yılın 31 Ağustos tarihi itibariyle yapması gerekir.

1.6. Geçici Vergi Açısından Değerleme Ne Zaman Yapılır ?

4369 sayılı Kanunla yapılan düzenlemelere göre geçici vergi, 1.1.1999 tarihinden başlamak üzere, yıl içindeki üçer aylık dönemler itibariyle elde edilen ticari ve mesleki kazançlar üzerinden hesaplanacaktır. Geçici vergiye esas kazançların tespitinde, Vergi Usul Kanununun değerlemeye ilişkin hükümlerinin de dikkate alınması gerekmektedir. Değerleme işlemleri, geçici vergi döneminin kapandığı tarih itibariyle yapılacaktır.

Bir hesap dönemi ile ilgili olarak 4 ayrı geçici vergi dönemi söz konusu olmaktadır. Hesap dönemi takvim yılı olan mükellefler açısından geçici vergi dönemleri şu şekilde olacaktır.

Birinci Dönem	Ocak - Şubat - Mart
İkinci Dönem	Nisan - Mayıs - Haziran
Üçüncü Dönem	Temmuz - Ağustos - Eylül
Dördüncü Dönem	Ekim - Kasım - Aralık

Ancak, geçici vergi dönemleri üçer aylık olmakla birlikte, beyan edilecek kazancın hesaplanmasında 3, 6, 9 ve 12 aylık mali tablolar esas alınacaktır. Örneğin, üçüncü döneme ilişkin geçici vergi; Ocak - Eylül dönemine ilişkin olarak çıkarılacak 9 aylık mali tablolara göre bulunan kazanç üzerinden hesaplanan vergiden, birinci ve ikinci dönemlerde ödenmesi gereken geçici vergilerin indirilmesiyle bulunacaktır.

Bu durumda, geçici vergi açısından değerlendirme günü; 3, 6, 9 ve 12 aylık mali tabloların kapanış tarihi olan 31 Mart, 30 Haziran, 30 Eylül ve 31 Aralık tarihleri olmaktadır.

Örnek 3 :

Kurumlar vergisi mükellefi olan (C) Ltd. Şti.'nin hesap dönemi takvim yılıdır. Mükellef kurumun, 1.1.1999 - 31.03.1999 tarihleri arasında kalan döneme ilişkin olarak üç aylık mali tablolarını çıkarması gerekmektedir. İlk üç aylık dönemde elde edilen geçici vergiye tabi ticari kazancı gösterecek bu mali tabloların hazırlanması sırasında Vergi Usul Kanununda yer alan değerlendirme hükümlerine uyulması zorunludur. Bu durumda, 1999 yılı 1. dönem geçici vergi beyanına ilişkin olarak değerlendirme günü 31 Mart 1999 tarihi olacaktır.

1.7. Özel Hesap Dönemine Tabi Mükelleflerde Geçici Vergi Açısından Değerleme Ne Zaman Yapılır ?

Kendilerine özel hesap dönemi tayin edilmiş gelir ve kurumlar vergisi mükellefleri, 31.12.1998 tarihi itibariyle içinde buldukları üç aylık dönemi takip eden dönemden başlamak üzere geçici vergilerini yeni esaslara göre belirleyerek ödeyeceklerdir. Bu mükelleflerin geçici vergiye tabi ilk dönem kazançlarının belirlenmesi için, bu dönemin başı itibariyle mali tabloların çıkartılması gerekmektedir. Geçici vergi beyannamesi verilecek dönemlere ilişkin olarak, eski hükümlere göre yıllık beyanname üzerinden tahakkuk ettirilen geçici vergi taksitleri ise terkin ettirilecektir.

Bu esaslar dahilinde, özel hesap döneminin üçer aylık dönemleri itibariyle 3, 6, 9 ve 12 aylık mali tabloları çıkarılacak ve bu mali tabloların çıkarıldıkları tarihler değerlendirme günü olarak kabul edileceklerdir.

Örnek 4 :

1 Ağustos - 31 Temmuz özel hesap döneminde faaliyet gösteren bir kurumlar vergisi mükellefinin, geçici vergi dönemleri şu şekilde olacaktır.

Birinci Dönem	Ağustos - Eylül - Ekim
İkinci Dönem	Kasım - Aralık - Ocak
Üçüncü Dönem	Şubat - Mart - Nisan
Dördüncü Dönem	Mayıs - Haziran - Temmuz

Mükellef kurum, 31.12.1998 tarihi itibarıyla içinde bulunduğu Kasım 1998 - Ocak 1999 dönemini izleyen Şubat - Mart 1999 döneminden itibaren yeni esaslara göre geçici vergi ödemeye başlayacaktır. Bu durumda, 1998 yılı Kasım ayında verilen kurumlar vergisi beyannamesi üzerinden tahakkuk ettirilen geçici vergi taksitlerinden Şubat - Ekim 1999 dönemlerine ilişkin olanlar terkin edilecektir.

Geçici vergiye tabi ilk dönem kazancının belirlenmesi için, dönem başı olan 1 Şubat tarihi itibarıyla mali tablolar çıkarılacaktır. Dolayısıyla, şirketin tüm mevcut, alacak ve borçları bu tarih itibarıyla saptanıp değerlemeye tabi tutulacaktır. Daha sonra, şirketin 3, 6, 9 ve 12 aylık mali tablolarını çıkartacağı 31 Ekim, 31 Ocak, 30 Nisan ve 31 Temmuz tarihlerinin değerlendirme günü olarak kabul edilmesi ve değerlendirme işlemlerinin bu günler itibarıyla yapılması gerekmektedir.

2. MENKUL KIYMETLERE İLİŞKİN TEMEL BİLGİLER :

2.1. Menkul Kıymet Nedir ?

Menkul kıymetler; ortaklık veya alacaklılık sağlayan, belli bir meblağı temsil eden, yatırım aracı olarak kullanılan, dönemsel gelir getiren, misli nitelikte, seri halinde çıkarılan, ibareleri aynı olan ve şartları Sermaye Piyasası Kurulu tarafından belirlenen kıymetli evraklardır.

2.2. Hangi Tür Menkul Kıymetler Bulunmaktadır ?

Menkul kıymetlerin türleri aşağıdaki gibidir :

- Hisse Senetleri,
- Yatırım Fonu Katılma Belgeleri,
- Devlet Tahvilleri,
- Özel Sektör Tahvilleri,
- Hisse Senedi ve Tahvil Kuponları,
- Hazine Bonoları,
- Gelir Ortaklığı Senetleri,
- Toplu Konut İdaresi ve Kamu Ort. İdaresi'nce Çıkarılan Tahviller,
- Finansman Bonoları,
- Banka Bonoları,
- Banka Garantili Bonolar,
- Varlığa Dayalı Menkul Kıymetler,
- Kar-Zarar Ortaklığı Belgeleri.

2.3. Hangi Menkul Kıymetler Borsada İşlem Görmektedir ?

Bilindiği üzere, İstanbul Menkul Kıymetler Borsası Hisse Senetleri Piyasası'nda hisse senetleri işlem görmektedir. Bunun yanı sıra, İMKB'de Tahvil ve Bono Piyasası bulunmaktadır. Bu piyasaya ilişkin olarak yayımlanan yönetmeliğin 4. maddesiyle, bu piyasada işlem görecektir menkul kıymetler aşağıdaki gibi belirlenmiştir.

- Devlet Tahvili,
- Hazine Bonosu,
- Gelir Ortaklığı Senedi,
- Özel Sektör Tahvilleri,
- Varlığa Dayalı Menkul Kıymet,
- Finansman Bonoları ve
- Diğer Kabul Edilecek Menkul Kıymetler.

Ancak, bu piyasada fiilen hazine bonoları ve devlet tahvilleri işlem görmekte, bunların dışında kalan menkul kıymetlerin alım-satım işlemlerine pek rastlanmamaktadır.

3. MENKUL KIYMETLERİN DEĞERLEMESİNE İLİŞKİN YASAL DÜZENLEMELER :

3.1. 4369 Sayılı Kanunla Yapılan Değişiklik Öncesindeki Uygulama :

Vergi Usul Kanunu'nun iktisadi işletmelere dahil kıymetleri değerlemeye ilişkin bölümünde yer alan, 4369 sayılı Kanunla yapılan değişiklikten önceki 279'uncu maddesinde, Türk ve yabancı esham ve tahvilatın alış bedeli ile değerlendirileceği hükme bağlanmıştır.

Bu hüküm uyarınca, dönem sonunda işletmeye dahil olan menkul kıymetlerin değerlendirilmesinde alış bedeli esas alındığı için, söz konusu menkul kıymetlerin alış tarihinden dönem sonuna kadar olan değerlerine ilişkin olumlu veya olumsuz farklar dönem kazancına yansıtılmamaktaydı.

Diğer bir ifade şekliyle, alınan menkul kıymetlerin değerlerinde bir değişim olmakla birlikte, bu değişim dönem kazancının hesaplanmasında gözönüne alınamamaktaydı. Söz konusu menkul kıymetlere ilişkin olarak elde edilen kazanç, ancak bu menkul kıymetlerin elden çıkarılmasıyla ortaya çıkmakta ve dönem kazancına yansıtılabilmekteydi.

Dolayısıyla, ticari kazancın saptanmasına yönelik olarak da dönemsellik ve tahakkuk esasından sapma görülmekteydi. Söz konusu menkul kıymetlerin edinilmesinde kullanılan kredilerin faizlerinin dönem sonlarında gider unsuru olarak dikkate alındığı hususu da göz önünde bulundurulduğunda, bir vergi erteleme rejimi ile karşılaşılmaktaydı.

3.2. 4369 Sayılı Kanunla Yapılan Düzenlemeler :

3.2.1. Menkul Kıymetlerin Değerleme Esasları :

Açıklanan yöndeki sakıncaları gidermek üzere, Vergi Usul Kanunu'nun 279'uncu maddesi 31.12.1998 tarihinde yürürlüğe girmek üzere aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir :

"Madde 279 - Hisse senetleri ile fon portföylerinin en az yüzde 51'i Türkiye'de kurulmuş bulunan şirketlerin hisse senetlerinden oluşan yatırım fonu katılma belgeleri alış bedeliyle, bunlar dışında kalan her türlü menkul kıymet borsa rayici ile değerlendirilir. Borsa rayici yoksa veya borsa rayicinin muvazalı bir şekilde olduğu anlaşılırsa değerlemeye esas bedel, menkul kıymetin alış bedeline vadesinde elde edilecek gelirin (kur farkları dahil) iktisap tarihinden değerlendirme gününe kadar geçen süreye isabet eden kısmının eklenmesi suretiyle hesaplanır. Ancak, borsa rayici bulunmayan, getirisi ihraç edenin kar ve zararına bağlı olarak doğan ve değerlendirme günü itibarıyla hesaplanması mümkün olmayan menkul kıymetler, alış bedeli ile değerlendirilir."

Yapılan bu değişiklik, iktisadi işletmelere dahil menkul kıymetlerin değerlendirilmesine ilişkin belirlenen esaslar şu şekildedir.

- İktisadi işletmelere dahil olan hisse senetleri ile fon portföylerinin en az yüzde 51'i Türkiye'de kurulmuş bulunan şirketlerin hisse senetlerinden oluşan yatırım fonu katılma belgeleri alış bedeliyle değerlendirilecektir.
- Bunların haricinde kalan her türlü menkul kıymet borsa rayici ile değerlendirilecektir.
- Borsa rayiciyle değerlendirilmesi gereken menkul kıymetler, borsada işlem görmüyor olabilir. Söz konusu menkul kıymetler borsada işlem görmemekle birlikte, değerlendirme gününde herhangi bir alım-satım işlemi gerçekleştirilmemiş olabilir. Yahut borsa rayicinin muvazalı bir şekilde oluşturulması mümkündür.

Bu durumda, bu menkul kıymetlerin değerlendirilmesi şu şekilde yapılacaktır. Menkul kıymetin alış bedeline, bu menkul kıymetin vadesinde kur farkları dahil olmak üzere elde edilecek

gelirin iktisap tarihinden değerlendirme gününe kadar geçen süreye isabet eden kısmının eklenmesi suretiyle hesaplanacaktır. Diğer bir ifadeyle, menkul kıymetin ilgili dönemdeki kıst getirisi hesaplanacak ve bu tutar alış bedeline eklenecektir.

· Borsa rayicisiyle değerlendirilmesi gereken menkul kıymetlerden, borsa rayicisi bulunmayan, getirisi ihraç edenin kar ve zararına bağlı olarak doğan ve değerlendirme günü itibarıyla hesaplanması mümkün olmayan menkul kıymetler alış bedeli ile değerlendirilecektir.

3.2.2. Menkul Kıymetlerin Değerlemesinde Kullanılacak Ölçüler :

4369 sayılı Kanunla yapılan düzenleme uyarınca, iktisadi işletmelerin aktifine kayıtlı bulunan menkul kıymetlerin türüne göre alış bedeli, borsa rayicisi ve kıst getiri hesaplamasına dayalı üç ayrı değerlendirme ölçüsü ortaya çıkmıştır.

· Alış Bedeli Ölçüsü : Vergi Usul Kanunu'nda alış bedelinin tanımına yer verilmemiştir. Alış bedelinin, bir iktisadi kıymetin iktisabi için satıcıya ödenen veya borçlanılan meblağ olduğu yönündeki görüş geniş ölçüde kabul görmektedir.

· Borsa Rayicisi Ölçüsü : Borsa rayicisi, gerek menkul kıymetler ve kambiyo borsasına, gerekse ticaret borsasına kayıtlı olan iktisadi kıymetlerin değerlemeden evvelki son muamele gününde borsadaki işlemlerin ortalama değeri olarak tanımlanmıştır. Bununla beraber, normal dalgalanmalar haricinde fiyatlarda bariz kararsızlıklar görülmesi halinde, son muamele günü yerine değerlendirme gününden önceki 30 gün içindeki ortalama rayicisi esas aldirmaya ilişkin Maliye Bakanlığı'nın yetkisi bulunmaktadır.

· Kıst Getiri Ölçüsü : Borsa rayicine göre değerlendirilmesi gereken menkul kıymetlerin, borsa rayicinin olmaması veya borsa rayicinin muvazaalı bir şekilde oluştuğunun anlaşılması halinde, değerlemeye esas bedel, menkul kıymetin alış bedeline vadesinde elde edilecek gelirin (kur farkları dahil) iktisap tarihinden değerlendirme gününe kadar geçen süreye isabet eden kısmının eklenmesi suretiyle hesaplanacaktır.

3.2.3. 4369 Sayılı Yasayla Yapılan Değişiklikten Önce Edinilen Menkul Kıymetler Eski Hükümlere Göre mi Değerlenir ?

Menkul kıymetlerin değerlendirme ölçüsünü değiştiren, Vergi Usul Kanununun 279. maddesinde 4369 sayılı Kanunla yapılan değişiklik 31.12.1998 tarihinde yürürlüğe girmiştir. 4369 sayılı Kanun ise 29.7.1998 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Söz konusu Kanunda, Kanunun yürürlüğe girmesinden önce edinilen menkul kıymetlerin nasıl değerlendirileceğine ilişkin olarak geçiş dönemini düzenleyen her hangi bir geçici madde yer almamaktadır. Gelir İdaresi de konuya ilişkin görüşünü henüz açıklamamıştır.

Bu nedenle, değişiklik yapan Kanunun yürürlüğe girmesinden önce iktisadi işletmelerin aktifine dahil olan tüm menkul kıymetlerin alış bedeli ile değerlendirilmeye devam edileceğine ilişkin görüşler ileri sürülmüştür. Bu görüşe, "kanunların geriye yürümezliği ilkesi" dayanak olarak gösterilmiştir.

Oysa, Anayasa Mahkemesi'nin E.1989/6, K.1989/42 sayılı Kararında, gerçek anlamda bir geriye yürümeden bahsedilebilmesi için içinde bulunulan yılda farklı yıllarda saptanan göstergelerin esas alınmasıyla ortaya çıkacağı, mali yıl bitmeden yapılan düzenlemelerin uygulanmasının gerçek anlamda geriye yürüme olarak değerlendirilmeyeceği belirtilmiştir.

Menkul kıymetlerin değerlendirme ölçüsünü değiştiren hüküm, 1998 mali yılı bitmeden yürürlüğe girmiştir. Bu nedenle, iktisadi işletmelerin aktifine 1.1.1998 tarihinden sonra dahil edilen menkul kıymetlerin, 31.12.1998 tarihinde yeni hükümlere göre değerlendirilmesi gerçek anlamda geriye yürüme teşkil etmez. Ancak, bu tarihten önce edinilen menkul kıymetler için geriye yürümeden bahsedilebilir.

Diğer taraftan, yapılan değişikliğin yürürlük tarihinin 31.12.1998 olarak belirlenmesi, kanun koyucunun menkul kıymetlerin bu tarih itibarıyla yeni hükümlere göre değerlendirilmesini amaçladığını ortaya koymaktadır. Aksi takdirde, söz konusu hükmün yürürlük tarihi 1.1.1999 olarak belirlenirdi.

3.2.4. 1998 Yılı Geçici Vergisi İçin Yapılan Düzenleme :

Geçici vergiye tabi mükellefler bir önceki yıla ilişkin hesaplanan gelir veya kurumlar vergisi üzerinden geçici vergi ödemekteydi. 3946 sayılı Kanunla yapılan düzenlemeyle, mükelleflere ödeyecekleri geçici vergilerin belirlenmesine ilişkin isteğe bağlı yeni esaslar getirilmişti. Buna göre, mükelleflere üçer aylık bilanço ve gelir tablosuna göre hesaplanan kazançlarından geçici vergi ödeme usulünü seçme olanağı sağlanmıştı. Bu usul, 4369 sayılı Kanunla yapılan düzenleme ile tüm mükellefler açısından 1.1.1999 tarihinden itibaren zorunlu hale getirilmiştir.

Üçer aylık kazançları üzerinden ilk defa geçici vergi ödeyecek mükellefler, 1999 Ocak - Mart döneminin sonunda yapacakları değerlemede menkul kıymetlerini geçici vergi açısından yeni esaslara göre değerleyeceklerdir.

1998 yılı içinde üçer aylık bilanço ve gelir tablosuna göre hesaplanan kazançlarından geçici vergi ödeme usulünü seçmiş bulunan mükelleflere ise bir olanak sağlanmıştır. Bu mükellefler, geçici vergi uygulaması açısından 1998 Ekim - Aralık döneminde; Hazine Bonosu, Devlet Tahvilleri, Toplu Konut İdaresi, Kamu Ortaklığı İdaresi ve Özelleştirme İdaresi Başkanlıklarınca çıkarılan menkul kıymetleri alış bedeli ile değerleyecektir. (4369 sayılı Kanunla, Vergi Usul Kanunu'na eklenen Geçici 20'nci madde)

3.3. Geçici Bütçe Kanunuyla Yapılan Düzenlemeler :

Uluslararası finansal piyasalarda çıkan krizin ülkemiz ekonomisine olabilecek olumsuz etkilerinin giderilmesi, kamu kesimi borçlanma gereğinin daha uzun vadelere yayılabilmesi ve borçlanma maliyetinin düşürülebilmesi gereği ortaya çıkmıştır. Bu amaçla, 30 Aralık 1998 gün ve 23569 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 4387 sayılı 1999 Mali Yılı Genel ve Katma Bütçeleri Kanunlaşınca Kadar Devlet Harcamalarının Yapılmasına ve Devlet Gelirlerinin Tahsiline Yetki Verilmesine Dair Kanunun 5/a maddesinde devlet borçlanma senetlerinin değerlendirilmesine ilişkin hükümlere yer verilmiştir.

Buna göre, 1999 yılı içinde ödenmesi gereken gelir vergisi, kurumlar vergisi ve geçici vergi açısından 1.1.1999 tarihinden önce ihraç edilen vadesi ne olursa olsun tüm devlet borçlanma senetleri ile bu tarihten sonra ihraç edilen vadesi bir yıl veya daha uzun olan aynı neviden menkul kıymetler alış bedeline göre değerlendirilecektir.

Burada görüldüğü üzere, menkul kıymetlerin değerlendirilmesinde hangi ölçünün dikkate alınacağı verginin ödenmesine bağlanmıştır. Başka bir şekilde de Bütçe Kanunuyla geçmiş yıla ilişkin bir düzenleme yapmaya olanak bulunmamaktadır.

3.3.1. Yapılan Düzenlemenin Gelir ve Kurumlar Vergisi Açısından Değerlendirmesi :

Gelir ve kurumlar vergisi uygulamasında, 1998 takvim yılına ilişkin beyannameler 1999 yılı içinde verilecek ve doğacak vergiler bu yıl içinde ödenecektir. Bu nedenle, iktisadi işletmelerin 31.12.1998 tarihinde aktiflerine kayıtlı bulunan vadesi ne olursa olsun tüm devlet borçlanma senetleri, 1.1.1999 tarihinden önce ihraç edilmiş bulunduğu için alış bedeliyle değerlendirilecektir.

etirilen düzenleme sadece devlet borçlanma senetleri açısından geçerlidir. Madde hükmünde yer alan "aynı neviden menkul kıymetlerden" kasıt, devlet borçlanma senetleridir. Bunun haricinde kalan menkul kıymetlerin değerlendirilmesinin, Vergi Usul Kanunu'nun 4369 sayılı Kanunla değişik 279. maddesine göre yapılması gerekir.

Diğer taraftan, 31.12.1999 tarihinde yapılacak değerlendirme işlemleri 2000 yılında ödenecek gelir ve kurumlar vergisine ilişkindir. Bu nedenle, 31.12.1999 tarihinde yapılacak değerlendirme işlemlerinde Geçici Bütçe Kanunu ile yapılan bu düzenlemelerin dikkate alınması mümkün değildir. Bu tarihte tüm menkul kıymetlerin değerlemesinin, Vergi Usul Kanunu'nun 4369 yılı Kanunla değişik 279. maddesine göre yapılması gerekir.

3.3.2. Yapılan Düzenlemenin Geçici Vergi Açısından Değerlendirmesi :

Yeni düzenlemelere göre geçici vergi, 1999 yılında üçer aylık dönemler itibariyle elde edilen ticari ve mesleki kazançlar üzerinden hesaplanarak beyan edilecek ve ödenecektir. Bu durumda, 1999 yılındaki geçici vergiye ilişkin 4 beyan döneminin sadece ilk üç dönemine ilişkin beyanname 1999 yılı içinde verilecek ve tahakkuk ettirilen vergi bu yıl içinde ödenecektir.

Dolayısıyla, bu ilk üç dönemde geçici vergi açısından, 1.1.1999 tarihinden önce ihraç edilen vadesi ne olursa olsun tüm devlet borçlanma senetleri ile bu tarihten sonra ihraç edilen vadesi bir yıl veya daha uzun olan devlet borçlanma senetleri alış bedeli ile değerlendirilecektir.

Ancak, 1999 yılı Ekim-Aralık dönemine ilişkin beyanname 15 Şubat 2000 tarihinde verileceğinden ve tahakkuk eden geçici vergi bu tarihte ödeneceğinden dolayı, 31.12.1999 tarihinde söz konusu devlet borçlanma senetlerinin değerlemesinde borsa rayicinin esas alınması gerekmektedir. Borsa rayicinin bulunmaması halinde ise, o döneme isabet eden kıst getirilerinin hesaplanarak değerlemeye esas alınması gerekir.

4. MENKUL KIYMETLERİN DEĞERLEMESİ :

Yeni düzenlemeler uyarınca, iktisadi işletmelerin aktifine kayıtlı bulunan menkul kıymetlerin türüne göre değerlendirme ölçüleri değişiklik göstermektedir. Hesap dönemi takvim yılı olan iktisadi işletmelere dahil her bir menkul kıymet türü itibariyle yapılacak değerlemeler aşağıda açıklanmıştır.

4.1. Hisse Senetleri :

4.1.1. Hisse Senedi Nedir ?

Hisse senedi, bir anonim şirketin sermayesinin birbirine eşit paylarından bir parçasını temsil eden, kanuni şekil şartlarına uygun olarak düzenlenen ve sahibine ortaklık hakkı sağlayan hukuken kıymetli evrak hükmünde bir belgedir. Şirket faaliyetini sürdürdüğü ve kar ettiği sürece sahibine kar payı getirir. Sabit veya önceden hesaplanabilir bir getiri söz konusu değildir. Elde edilen kar payı şirketin karlılığına ve elde edilen karın dağıtım kararlarına göre yıldan yıla farklılık gösterir.

4.1.2. Hisse Senetleri Nasıl Değerlenir ?

Hisse senetleri önceki düzenlemede olduğu gibi, 31.12.1998 tarihinde de alış bedeliyle değerlendirilecektir. Hisse senetlerinin değerlendirilmesi sırasında, yapılan madde değişikliğinin gerekçesinde belirtildiği üzere, bunların ediniminde yüklenilen finansman giderlerinden pay verilmeyecektir.

Diğer taraftan, 1999 yılında üçer aylık dönemler itibariyle elde edilen ticari ve mesleki kazançlar üzerinden hesaplanarak beyan edilmesi ve ödenmesi gereken geçici vergi beyanları açısından da, hisse senetleri yine alış bedeliyle değerlendirilecektir.

Örnek 5 :

(A) A.Ş., 03.02.1998 tarihinde nominal bedeli 1.000.- lira olan borsada işlem gören (X) A.Ş.'nin hisse senetlerinden pay başına 10.000.- liradan olmak üzere 500.000 adet satın almıştır. Satın alınan hisse senetlerinin nominal bedeli 500.000.000.- lira olup, söz konusu senetler alış bedeli olan 5.000.000.000.- liradan alış tarihi itibariyle aktife kaydedilmiştir. Dönem sonunda, söz konusu hisse senedinin borsadaki ağırlıklı ortalama fiyatı 22.000.- lira olarak

gerçekleşmiştir.

31.12.1998 tarihinde yapılacak değerlemede bu hisse senetleri borsa rayiciyle değil, alış bedeline göre 5.000.000.000.- lira olarak değerlendirilecektir. Bunun yanında, 1999 yılında üçer aylık dönemler itibariyle hesaplanarak ödenmesi gereken geçici verginin hesabında da söz konusu hisse senetleri yine alış bedeli ile değerlendirilmeye devam edilecektir.

4.1.3. Bedelsiz Hisse Senetleri Nasıl Değerlenir ?

Anonim şirketler, sermayelerindeki artışları nakit karşılığı yapabilmekte veya iç kaynaklarından karşılayabilmektedir. Kar veya sermaye yedeklerine mahsuben yapılan sermaye artırımlarında, yeni çıkarılan hisse senetlerinin karşılığında ortaklardan nakten bir bedel alınmamaktadır. Bu nedenle, bu hisse senetlerine bedelsiz hisse senedi denilmektedir.

Bedelsiz olarak çıkarılan bu hisse senetlerinden, kar yedeklerinden dağıtılanların nominal bedelle değerlendirilmeleri gerekir. Sermaye yedeklerinden dağıtılanlar ise, bu senetleri alan işletmenin bilançosunun aktifinde yer alan iştirakler kaleminde bir değişiklik yaratmaz. Bu nedenle, bunların miktar itibariyle takip edilmesi gerekir.

4.1.4. Yatırım Ortaklıklarına İlişkin Hisse Senetleri Nasıl Değerlenir ?

Yatırım ortaklıkları anonim ortaklık şeklinde kurulduğu için, bu ortaklıkların sermayesini temsil eden hisse senetlerinin de alış bedeliyle değerlendirilmesi gerekmektedir.

Bu durumda söz konusu menkul kıymetler, 31.12.1998 tarihinde de alış bedeliyle değerlendirilecektir. Ayrıca, 1999 yılında üçer aylık dönemler itibariyle elde edilen ticari ve mesleki kazançlar üzerinden hesaplanarak beyan edilmesi ve ödenmesi gereken geçici vergi beyanları açısından da, bu hisse senetleri yine alış bedeliyle değerlendirilecektir.

Örnek 6 :

(B) A.Ş., 08.07.1998 tarihinde nominal bedeli 1.000.- lira olan (Y) Yatırım Ortaklığının hisse senetlerinden pay başına 4.000.- liradan olmak üzere 100.000 adet satın almıştır. Satın alınan hisse senetlerinin nominal bedeli 100.000.000.- lira olup, söz konusu senetler alış bedeli olan 400.000.000.- liradan alış tarihi itibariyle aktife kaydedilmiştir. Dönem sonunda, söz konusu hisse senedinin borsadaki ağırlıklı ortalama fiyatı 2.800.- lira olarak gerçekleşmiştir.

31.12.1998 tarihinde yapılacak değerlemede bu hisse senetleri alış bedeli olan 4.000.- liradan değerlendirilecektir. Hisse başına görülen 1.200.- liralık değer düşüşünün mali karın hesabında zarar olarak dikkate alınması mümkün değildir. Bunun yanında, 1999 yılında

üçer aylık dönemler itibariyle hesaplanarak ödenmesi gereken geçici verginin hesabında da söz konusu hisse senetleri yine alış bedeli ile değerlendirilecektir.

4.2. Yatırım Fonu Katılma Belgeleri :

4.2.1. Yatırım Fonu Katılma Belgesi Nedir ?

Halktan katılma belgeleri karşılığında toplanan paralarla, belge sahipleri hesabına, riskin dağıtılması ilkesi ve inanca dayalı mülkiyet esaslarına göre sermaye piyasası araçları, gayrimenkul, altın ve diğer kıymetli madenler portföyü işletmek amacıyla kurulan mal varlığına "Yatırım Fonu" denilmektedir. Fonun tüzel kişiliği bulunmamakla birlikte, mal varlığı kurucunun mal varlığından ayrı tutulur. Kurucular, kurdukları fonu katılma belgesi sahiplerinin haklarını koruyacak şekilde yönetmek zorundadır.

Yatırım fonu katılma belgesi, belge sahibinin kurucu ve saklayıcı kuruma karşı sahip olduğu hakları taşıyan ve fona kaç pay ile katıldığını gösteren kıymetli evrak niteliğinde

bir senet olup, emre veya hamiline yazılı olarak düzenlenmesi mümkündür. Katılma belgelerinin itibari değerleri bulunmamaktadır. Bir fonun pay değeri, toplam fon değerinin tedavüldeki katılma belgelerinin kapsadığı pay sayısına bölünerek elde edilmektedir. Bu değer kurucu tarafından hesaplanmakta ve açıklanmaktadır. Katılma belgesi sahipleri de istedikleri zamanda açıklanan bu değerler üzerinden belgelerini paraya çevirebilmektedir.

Katılma belgelerinin getirisi, fon portföyünün yapısına göre değişim göstermektedir. Portföyün tahvil, bono ve benzeri sabit getirili menkul kıymetlerden oluşturulması halinde, katılma belgelerinin getirisi de hemen hemen sabit olmaktadır. Ancak, portföyün ağırlıklı olarak borsada işlem gören hisse senetlerine bağlanması halinde ise, borsada oluşan fiyat dalgalanmalarından katılma belgelerinin değeri de etkilenmektedir. Hatta kriz dönemlerinde, toplam fon değerinin azalması nedeniyle zarar edilmesi bile söz konusu olabilir.

4.2.2. Yatırım Fonu Katılma Belgeleri Nasıl Değerlenir ?

Fon portföylerinin en az yüzde 51'i Türkiye'de kurulmuş bulunan şirketlerin hisse senetlerinden oluşan yatırım fonu katılma belgeleri alış bedeli ile değerlendirilecektir.

Bunun haricinde kalan katılma belgelerinin ise borsa rayiciyle değerlendirilmesi gerekir. Ancak, ülkemizde yatırım fonu katılma belgeleri henüz borsada işlem görmemektedir. Bu tür kıymetlerin değeri günlük olarak bunları ihraç eden kurumlar tarafından ilan edilmekte ve istenildiğinde paraya çevrilebilmektedir.

Bu nedenle, portföyünde % 51'den daha az Türk hisse senedi bulunan katılma belgelerinin 31.12.1998 tarihinde yapılacak değerlendirilmesinde, bunların 1998 takvim yılına isabet eden kıst getirilerinin hesaplanarak alış bedeline eklenmesi suretiyle değerlemeye esas alınması gerekir.

Örnek 7 :

(C) A.Ş., 12.09.1998 tarihinde (Z) Bankası Yatırım Fonu katılma belgelerinden pay başına 1.124.000.- liradan olmak üzere 1000 adet satın almıştır. Söz konusu katılma belgeleri alış bedeli olan 1.124.000.000.- liradan alış tarihi itibarıyla aktife kaydedilmiştir. Fon portföyünün % 51'i Türkiye'de kurulmuş bulunan şirketlerin hisse senetlerinden oluşmaktadır. (Z) Bankası 31.12.1998 tarihi için söz konusu katılma belgesinin pay başına değerini 1.354.000.- lira olarak açıklamıştır.

Fon portföyünün % 51'inin Türkiye'de kurulmuş bulunan şirketlerin hisse senetlerinden oluşması nedeniyle, 31.12.1998 tarihinde yapılacak değerlemede şirket aktifine kayıtlı katılma belgeleri alış bedeliyle değerlendirilecektir.

Örnek 8 :

(D) A.Ş., 23.09.1998 tarihinde (V) Bankası Yatırım Fonu katılma belgelerinden pay başına 1.000.000.- liradan olmak üzere 1000 adet satın almıştır. Söz konusu katılma belgeleri alış bedeli olan 1.000.000.000.- liradan alış tarihi itibarıyla aktife kaydedilmiştir. Fon portföyünde hisse senedi yer almamaktadır. (V) Bankası söz konusu katılma belgesinin pay başına değerini 31.12.1998 tarihi için 1.177.215.- lira olarak açıklamıştır.

Fon portföyünün % 51'i Türkiye'de kurulmuş bulunan şirketlerin hisse senetlerinden oluşmaması nedeniyle, 31.12.1998 tarihinde yapılacak değerlemede bu katılma belgelerinin alış bedeliyle değerlendirilmesi mümkün değildir. Söz konusu katılma belgelerinin borsa rayiciyle değerlendirilmesi gerekmektedir de söz konusu katılma belgeleri borsada da işlem görmemiştir.

Bu nedenle, 31.12.1998 tarihinde yapılacak değerlendirme işleminde, katılma belgelerinin alış bedeline, bunların yıl içindeki hesaplanan getirilerinin eklenmesi gerekmektedir. Katılma belgelerinin yıl içindeki getirisi, $(1.177.215.000 - 1.000.000.000 =) 177.215.000.-$ lira olmuştur.

Bu durumda, katılma belgelerinin 31.12.1998 tarihi itibarıyla değeri, alış bedeline elde edilen getirinin eklenmesiyle bulunacaktır ki, bu da $(1.000.000.000 + 177.215.000 =)$

1.177.215.000.- lira olmaktadır. Dönem sonuna kadar elde edilen 177.215.000.- liralık getiri 1998 hesap dönemi kazancına dahil edilecek ve üzerinden kurumlar vergisi ödenecektir.

4.2.3. Yatırım Fonu Katılma Belgeleri Geçici Vergi Açısından Nasıl Değerlenir ?

Yapılan yeni düzenlemelere göre geçici vergi, 1999 yılında üçer aylık dönemler itibariyle elde edilen ticari ve mesleki kazançlar üzerinden hesaplanarak beyan edilecek ve ödenecektir.

Fon portföylerinin en az yüzde 51'i Türkiye'de kurulmuş bulunan şirketlerin hisse senetlerinden oluşan yatırım fonu katılma belgeleri, geçici vergi açısından da alış bedeli ile değerlendirilecektir.

Bunun haricinde kalan katılma belgelerinin ise borsa rayiciyle değerlendirilmesi gerekir. Ancak, ülkemizde yatırım fonu katılma belgeleri henüz borsada işlem görmemektedir. Bu tür kıymetlerin değeri günlük olarak bunları ihraç eden kurumlar tarafından ilan edilmekte ve istenildiğinde paraya çevrilebilmektedir. Dolayısıyla, bu belgelerin değerlendirilmesinde, bunların değerlendirme günü itibariyle kıst getirisinin dikkate alınması gerekir.

Örnek 9 :

(E) A.Ş., 12.01.1999 tarihinde (M) Bankası Yatırım Fonu katılma belgelerinden pay başına 12.324.000.- liradan olmak üzere 1000 adet satın almıştır. Söz konusu katılma belgeleri alış bedeli olan 12.324.000.000.- liradan alış tarihi itibariyle aktife kaydedilmiştir. Fon portföyünün % 51'i Türkiye'de kurulmuş bulunan şirketlerin hisse senetlerinden oluşmaktadır. (M) Bankası 31.03.1999 tarihi için söz konusu katılma belgesinin pay başına değerini 13.854.000.- lira olarak açıklamıştır.

Fon portföyünün % 51'inin Türkiye'de kurulmuş bulunan şirketlerin hisse senetlerinden oluşması nedeniyle, 31.03.1999 tarihinde geçici vergi açısından yapılacak değerlemede, şirket aktifine kayıtlı katılma belgelerini alış bedeli olan 12.324.000.000.- lira olarak değerleyecektir.

Örnek 10 :

(F) A.Ş., 03.01.1999 tarihinde (A) Bankası Yatırım Fonu katılma belgelerinden pay başına 1.177.215.- liradan olmak üzere 1000 adet satın almıştır. Söz konusu katılma belgeleri alış bedeli olan 1.177.215.000.- liradan alış tarihi itibariyle aktife kaydedilmiştir. Fon portföyünde hisse senedi yer almamaktadır. (A) Bankası söz konusu katılma belgesinin pay başına değerini 31.03.1999 tarihi için 1.477.215.- lira olarak açıklamıştır.

Fon portföyünün % 51'i Türkiye'de kurulmuş bulunan şirketlerin hisse senetlerinden oluşmaması nedeniyle, 31.03.1999 tarihinde yapılacak değerlemede bu katılma belgelerinin alış bedeliyle değerlendirilmesi mümkün değildir. Söz konusu katılma belgelerinin borsa rayiciyle değerlendirilmesi gerekmezse de söz konusu katılma belgeleri borsada da işlem görmemiştir.

Bu nedenle, 31.03.1999 tarihinde yapılacak değerlendirme işleminde, katılma belgelerinin alış bedeline, bunların dönem içindeki hesaplanan getirilerinin eklenmesi gerekmektedir. Söz konusu katılma belgelerinin 1.1.1999 - 31.03.1999 dönemindeki getirisi, (1.477.215.000 - 1.177.215.000 =) 300.000.000.- lira olmuştur.

Bu durumda, katılma belgelerinin 31.03.1999 tarihi itibariyle değeri, 1.477.215.000.- lira olup, 1999'un ilk üç aylık döneminde elde edilen 300.000.000.- liralık getiri bu döneme ilişkin ticari kazancın bir unsurunu oluşturmaktadır. Bu nedenle, söz konusu tutar geçici vergiye tabi ilk üç aylık döneme ilişkin karın hesaplanmasında dikkate alınacak ve 15.05.1999 tarihinde verilecek geçici vergi beyannamesinde beyan edilecektir.

4.3. Kar- Zarar Ortaklığı Belgeleri :

4.3.1. Kar- Zarar Ortaklığı Belgesi Nedir ?

Anonim şirketlerin, kar ve zararlarına ortak olmak üzere çıkardıkları menkul kıymetlerdir. Bu belgeler, bir milyon veya katları şeklinde hamiline veya nama yazılı şekilde çıkarılır. Bu belge sahiplerinin kar ve zarara katılma hakkı bulunmakla birlikte, oy kullanma hakları bulunmaz. Vade sonunda anaparalarıyla birlikte kar payı alırlar. Dolayısıyla, bu belgelerin sabit bir getirisi bulunmaz. Şirketin karlılığına göre getiri elde edilmesi söz konusudur. Şirketin zarar etmesi halinde, kar payı alınmayacağı gibi anaparanın da zarara isabet eden kısmı geriye alınmaz.

4.3.2. Kar- Zarar Ortaklığı Belgeleri Nasıl Değerlenir ?

Kar-zarar ortaklığı belgelerinin esasen borsa rayiciyle değerlendirilmesi gerekmektedir. Ancak, söz konusu menkul kıymetlerin henüz borsa rayici bulunmamaktadır. Bunların getirileri ise ihraç edenin kar ve zararına bağlı olarak doğmakta ve değerlendirme günü itibarıyla hesaplanamamaktadır. Bu nedenle, söz konusu menkul kıymetlerin 31.12.1998 tarihinde alış bedeli ile değerlendirilmesi gerekir.

Diğer taraftan, 1999 yılında üçer aylık dönemler itibarıyla elde edilen ticari ve mesleki kazançlar üzerinden hesaplanarak beyan edilmesi ve ödenmesi gereken geçici vergi beyanları açısından da, kar-zarar ortaklığı belgeleri yine alış bedeliyle değerlendirilmelidir.

Örnek 11 :

(G) A.Ş., 01.01.1998 tarihinde nominal bedeli 1.000.000.- lira olan (S) Anonim Şirketince ihraç edilen kar-zarar ortaklığı belgesinden 1.000.- pay almıştır. Satın alınan belgeler, alış bedeli olan 1.000.000.000.- liradan alış tarihi itibarıyla aktife kaydedilmiştir.

Değerlemeye esas alınmak üzere, söz konusu belgelerin borsa rayici bulunmamaktadır. Diğer taraftan, 31.12.1998 tarihi itibarıyla (S) Anonim Şirketinin anılan yılda ne kadar kar ettiği henüz belli değildir. Hatta söz konusu dönemde zarar bile etmiş olması mümkündür. Dolayısıyla, bu belgelerin dönem içindeki getirisinin hesaplanması da mümkün değildir. Bu nedenle, aktife kayıtlı bulunan belgeler, 31.12.1998 tarihinde alış bedeline göre 1.000.000.000.- lira olarak değerlendirilmelidir. Bunun yanında, 1999 yılında üçer aylık dönemler itibarıyla hesaplanarak ödenmesi gereken geçici verginin hesabında da, söz konusu belgelerden elde edilecek kar belli oluncaya kadar bunlar yine alış bedeli ile değerlendirilmeye devam edilecektir.

4.2.3. Yatırım Fonu Katılma Belgeleri Geçici Vergi Açısından Nasıl Değerlenir ?

Yapılan yeni düzenlemelere göre geçici vergi, 1999 yılında üçer aylık dönemler itibarıyla elde edilen ticari ve mesleki kazançlar üzerinden hesaplanarak beyan edilecek ve ödenecektir.

Fon portföylerinin en az yüzde 51'i Türkiye'de kurulmuş bulunan şirketlerin hisse senetlerinden oluşan yatırım fonu katılma belgeleri, geçici vergi açısından da alış bedeli ile değerlendirilmelidir.

Bunun haricinde kalan katılma belgelerinin ise borsa rayiciyle değerlendirilmesi gerekir. Ancak, ülkemizde yatırım fonu katılma belgeleri henüz borsada işlem görmemektedir. Bu tür kıymetlerin değeri günlük olarak bunları ihraç eden kurumlar tarafından ilan edilmekte ve istenildiğinde paraya çevrilebilmektedir. Dolayısıyla, bu belgelerin değerlendirilmesinde, bunların değerlendirme günü itibarıyla kıst getirisinin dikkate alınması gerekir.

Örnek 9 :

(E) A.Ş., 12.01.1999 tarihinde (M) Bankası Yatırım Fonu katılma belgelerinden pay başına 12.324.000.- liradan olmak üzere 1000 adet satın almıştır. Söz konusu katılma belgeleri alış bedeli olan 12.324.000.000.- liradan alış tarihi itibarıyla aktife kaydedilmiştir. Fon portföyünün % 51'i Türkiye'de kurulmuş bulunan şirketlerin hisse senetlerinden oluşmaktadır. (M) Bankası 31.03.1999 tarihi için söz konusu katılma belgesinin pay başına değerini 13.854.000.- lira olarak açıklamıştır.

Fon portföyünün % 51'inin Türkiye'de kurulmuş bulunan şirketlerin hisse senetlerinden oluşması nedeniyle, 31.03.1999 tarihinde geçici vergi açısından yapılacak değerlemede, şirket aktifine kayıtlı katılma belgelerini alış bedeli olan 12.324.000.000.- lira olarak değerleyecektir.

Örnek 10 :

(F) A.Ş., 03.01.1999 tarihinde (A) Bankası Yatırım Fonu katılma belgelerinden pay başına 1.177.215.- liradan olmak üzere 1000 adet satın almıştır. Söz konusu katılma belgeleri alış bedeli olan 1.177.215.000.- liradan alış tarihi itibarıyla aktife kaydedilmiştir. Fon portföyünde hisse senedi yer almamaktadır. (A) Bankası söz konusu katılma belgesinin pay başına değerini 31.03.1999 tarihi için 1.477.215.- lira olarak açıklamıştır.

Fon portföyünün % 51'i Türkiye'de kurulmuş bulunan şirketlerin hisse senetlerinden oluşmaması nedeniyle, 31.03.1999 tarihinde yapılacak değerlemede bu katılma belgelerinin alış bedeliyle değerlendirilmesi mümkün değildir. Söz konusu katılma belgelerinin borsa rayiciyle değerlendirilmesi gerekmektedir de söz konusu katılma belgeleri borsada da işlem görmemiştir.

Bu nedenle, 31.03.1999 tarihinde yapılacak değerlendirme işleminde, katılma belgelerinin alış bedeline, bunların dönem içindeki hesaplanan getirilerinin eklenmesi gerekmektedir. Söz konusu katılma belgelerinin 1.1.1999 - 31.03.1999 dönemindeki getirisi, (1.477.215.000 - 1.177.215.000 =) 300.000.000.- lira olmuştur.

Bu durumda, katılma belgelerinin 31.03.1999 tarihi itibarıyla değeri, 1.477.215.000.- lira olup, 1999'un ilk üç aylık döneminde elde edilen 300.000.000.- liralık getiri bu döneme ilişkin ticari kazancın bir unsurunu oluşturmaktadır. Bu nedenle, söz konusu tutar geçici vergiye tabi ilk üç aylık döneme ilişkin karın hesaplanmasında dikkate alınacak ve 15.05.1999 tarihinde verilecek geçici vergi beyannamesinde beyan edilecektir.

4.3. Kar- Zarar Ortaklığı Belgeleri :

4.3.1. Kar- Zarar Ortaklığı Belgesi Nedir ?

Anonim şirketlerin, kar ve zararlarına ortak olmak üzere çıkardıkları menkul kıymetlerdir. Bu belgeler, bir milyon veya katları şeklinde hamiline veya nama yazılı şekilde çıkarılır. Bu belge sahiplerinin kar ve zarara katılma hakkı bulunmakla birlikte, oy kullanma hakları bulunmaz. Vade sonunda anaparalarıyla birlikte kar payı alırlar. Dolayısıyla, bu belgelerin sabit bir getirisi bulunmaz. Şirketin karlılığına göre getiri elde edilmesi söz konusudur. Şirketin zarar etmesi halinde, kar payı alınmayacağı gibi anaparanın da zarara isabet eden kısmı geriye alınmaz.

4.3.2. Kar- Zarar Ortaklığı Belgeleri Nasıl Değerlenir ?

Kar-zarar ortaklığı belgelerinin esasen borsa rayiciyle değerlendirilmesi gerekmektedir. Ancak, söz konusu menkul kıymetlerin henüz borsa rayici bulunmamaktadır. Bunların getirileri ise ihraç edenin kar ve zararına bağlı olarak doğmakta ve değerlendirme günü itibarıyla hesaplanamamaktadır. Bu nedenle, söz konusu menkul kıymetlerin 31.12.1998 tarihinde alış bedeli ile değerlendirilmesi gerekir.

Diğer taraftan, 1999 yılında üçer aylık dönemler itibarıyla elde edilen ticari ve mesleki kazançlar üzerinden hesaplanarak beyan edilmesi ve ödenmesi gereken geçici vergi beyanları açısından da, kar-zarar ortaklığı belgeleri yine alış bedeliyle değerlendirilecektir.

Örnek 11 :

(G) A.Ş., 01.01.1998 tarihinde nominal bedeli 1.000.000.- lira olan (S) Anonim Şirketince ihraç edilen kar-zarar ortaklığı belgesinden 1.000.- pay almıştır. Satın alınan belgeler, alış bedeli olan 1.000.000.000.- liradan alış tarihi itibarıyla aktife kaydedilmiştir.

Değerlemeye esas alınmak üzere, söz konusu belgelerin borsa rayici bulunmamaktadır. Diğer taraftan, 31.12.1998 tarihi itibarıyla (S) Anonim Şirketinin anılan yılda ne kadar kar ettiği henüz belli değildir. Hatta söz konusu dönemde zarar bile etmiş olması mümkündür.

Dolayısıyla, bu belgelerin dönem içindeki getirisinin hesaplanması da mümkün değildir. Bu nedenle, aktife kayıtlı bulunan belgeler, 31.12.1998 tarihinde alış bedeline göre 1.000.000.000.- lira olarak değerlendirilecektir. Bunun yanında, 1999 yılında üçer aylık dönemler itibarıyla hesaplanarak ödenmesi gereken geçici verginin hesabında da, söz konusu belgelerden elde edilecek kar belli oluncaya kadar bunlar yine alış bedeli ile değerlendirilmeye devam edilecektir.